

VŠEHRD

LIST ČESKOSLOVENSKÝCH PRÁVNÍKŮ.

O mezinárodním právu válečném.

Dr. Jiří K o j e c k ý (Prostějov).

Díla pojednávající soustavně o právu mezinárodním bývají rozdělena na část o mezinárodním právu mírovém a na část o mezinárodním právu válečném. Již Grotius dělí mezinárodní styky hned v první větě svého slavného díla na válečné a mírové. Sám pak volí ve svém pojednání probrati na před mezinárodní právo válečné, ježto válku považuje za příčinu míru a »válka sama nás konečně dovede k míru jako ke svému konci«.*) Moderní díla naopak v první části se obírají mezinárodním právem mírovým. Spisovatelům se jedná o to, aby jejich pojednání tvořilo soustavný celek. Našemu názoru na soustavu práva hoví postup od mírového práva k válečnému. Pojednání o soustavě práva mezinárodního začíná tedy obyčejně všeobecnou charakteristikou práva mezinárodního a jeho rozdílu od práva vnitrostátního. Potom je nutno zmíniti se o subjektech práva mezinárodního. Těmito subjekty jsou vesměs státy a je tedy nutno probrati též jejich orgány, jimiž do mezinárodního života, ovládaného mezinárodním právem, zasahují. Jedním ze zásahů státu do mezinárodního života je válka. Předpisy pak války se týkající jsou tak hojné, že tvoří značnou část soustavy mezinárodního práva. Tato část se v nové době tradičně nechává na konec. Četní autoři však v nadpisech kapitol neuvádějí názvu »právo válečné«, nýbrž pojednávají o něm v části o řešení mezinárodních sporů.

Toto dělení a pořad mají důvody logické a didaktické. Ale v roce 1923 vydal Otfried Nippold pomocí Carnegieho nadace knihu o »Rozvoji mezinárodního práva po světové válce«, knihu to psanou z valné části ještě za války světové, v níž toto tradiční pojednávání o mezinárodním právu mírovém i válečném v soustavách mezinárodního práva odsuzuje z důvodů zásadních.

Nippold tvrdí, že válka sama je již popřením práva a z toho důvodu ji právo nikdy úplně neobsáhne a nikdy ji nemůže ve všech vztazích upravit. Dle něho válka není právem a zrovna tak málo právo válečné je právem mezinárodním a zrovna tak

*) Hugonis Grotii, »De jure belli ac pacis, L.I.C.I. § 1.

málo patří »samo o sobě« (per se) do soustavy mezinárodního práva (str. 7 a 9).

Že válka není právem, je dnes názor samozřejmě uznán všeobecně. Jellinek praví, že válka, jež je první formou mezinárodních styků, stojí svojí podstatou mimo všechn právní řád.*)

Je však nutno rozeznávati válku, t. j. zápas mezi státy pomocí jejich branné moci za účelem vzájemného přemožení (definice Oppenheimova), od práva válečného a nemůže býti správným úsudek, že když není právem válka, není právem ani právo válečné. Válka je činností státu, připusťme s Jellinkem, že je činností nikoli normální, činností mimořádnou, avšak je činností vyplývající ze státní svrchovanosti a zasahující do vztahů mezistátních. Mezinárodní právo trvá i za války (s výjimkou práva smluvního, pokud účinnost mezinárodních smluv zaniká vypovězením války) a upravuje styky válčících států.

Je otázka, zdali lze nazvati mezinárodním právem válečným také pravidla vztahů mezi státy válčícími a státy třetími, tak zvanými neutrály a lze-li válečným právem mezinárodním nazvati normy upravující všechny vztahy válčících protivníků mezi sebou.

Styky válčícího státu se státem neutrálním se mohou řídit v některých případech t. zv. mezinárodním právem mírovým (právo vyslanecké, uzavírání a trvání smluv a samozřejmě účta k oprávněním, jež neutrálovi jako státu právo mezinárodní poskytuje, jako právo pobřežních vod a pod., o nedotknutelnosti území a majetku ani nemluví); v jiných případech však podléhají styky belligerenta s neutrálem t. zv. právu válečnému: neutrální loď prorázející blokádu, nebo vezoucí kontraband do neblokovaného přístavu nepřátelského a pod. Oppenheim nazývá právem válečným normy mezinárodního práva o válčení.*) Takto vymezené právo válečné lze nazvati mezinárodním právem válečným v užším smyslu. Poněvadž rozumíme-li válčením zápasení zbraněmi, tedy poškozování nepřítele, jak praví haagská konvence o zákonech a zvycích války pozemní, nejsou v toto mezinárodní právo válečné zahrnuty některé normy, jež upravují poměry válčících států, ale netýkají se přímo válčení. Jsou to na př. pravidla o právech a povinnostech nepřátelských vyslanců po vypuknutí války. Takové předpisy bývají uvedeny v patřičných kapitolách práva mírového, tedy na př. v oddíle o právu diplomatickém, a možno je nazvati válečným právem mezinárodním v širším smyslu. Již tak se ukazuje neudržitelnost Nippoldova přání, aby právo válečné bylo ze soustav práva mezinárodního vymýceno, neboť tím by soustava přestala býti soustavou, t. j. uspořádaným, přehledným, úplným popisem norem mezinárodního práva. Neodpadly by totiž jenom kapitoly o právech a povinnostech bo-

*) L. Oppenheim, »Mezinárodní právo« II., § 67.

*) J. Jellinek, »Všeobecná státověda«, str. 784 a 650.

jujících vojáků, lékařů a raněných na bojišti nebo v zajetí, předpisy o parlamentářích, vyzvědačích, svobodných střelcích, příměří a klidu zbraní, bombardování, zbraních a způsobech poškozování nepřítele, což lze uvést jako příklad nejmarkantnějších norem o válčení; odpadly by též určité části práva diplomatického a hlavně znemožnilo by se vůbec vylíčení práva neutrality. Ježto neutralita je stanovisko nestrannosti, zaujaté třetím státem vůči mocnostem válčícím a těmito mocnostmi uznané, z kteréhožto stanoviska vznikají mezi nestranným státem a mocnostmi válčícími práva a povinnosti, jest neutralita chováním, trvajícím toliko za stavu válečného.*) Jsou tedy práva a povinnosti z neutrality vyplývající tak zvaným mezinárodním právem válečným v širším smyslu. Jsou to předpisy (ač poměrně novodobé) hojné a důležité, takže opomenutí jejich v soustavě mezinárodního práva by měla za následek zkreslující neúplnost.

Nippold nezavírá oči před skutečností, že války jsou a že státy podnikají určitá vzájemná jednání ve stavu válečném. Tvrdí však, že soustava práva mezinárodního má pohlížeti na právo válečné tak, jak občanské právo pohlíží na svépomoc, která prý je dodatkem soustavy práva občanského jako zbytek z doby jeho nedokonalosti, a již musí býti vzpomenuť jenom z důvodu úplnosti. Toto pojetí práva válečného neobstojí. Čl. 12. a 15. úmluvy o Společnosti národů předpokládají právo státu vésti válku tím, že zavazují členy Společnosti národů, aby se neuchýlili k válce za určitých podmínek. Čl. 16. úmluvy mluví pak o vynucení plnění závazků ze Společnosti plynoucích brannou mocí, což může míti za následek válku. Tyto předpisy je možno míti za obdobné zmínce našeho práva občanského o svépomoci. V nich se vlastně mluví o právu na válku jako naše zákony vnitrostátní mluví o právu na svépomoc (§ 344. o. z. o.: K právům držitelovým patří také právo ve svém držení se hájiti a v případě, že by soudcovská pomoc přišla pozdě, násilí přiměřeným násilím zahnati. Nebo § 65. zákona lesního: Nelze-li provést zabavení koz, ovcí, vepřů a drůbeže (rozuměj: přistižených při škodě v lese), je dovoleno zastřeliti je...). Ale veškerá ostatní mezinárodně-právní pravidla války se týkající, mezinárodní právo válečné v pravém slova smyslu, mluví již jen o úpravě vztahů mezistátních za války a jsou zrovna tak právem, jako je právem další ustanovení lesního zákona, že drůbež na škodě přistiženou a svépomocně usmrcenou je nutno nechat na místě ležeti a jako ustanovení, že o dobytku svépomocně zajatém je nutno do 8 dnů se dohodnouti s vlastníkem anebo podati žalobu soudu (§ 1321. obecného zákoníku občanského).

Kromě toho, jak Nippold na jiném místě (str. 7) sám uvádí, válka je svépomocí jenom tehdy, když má sloužiti k dosažení cílů; válka však může býti vedena nebo vnucena z dů-

*) I. Oppenheim, I. c. II. § 293, 295.

vodů politických a takovou válkou se pak nevykonává žádný právem uznaný čin svépomocný.*) Nelze pak o válce zajisté v takovém případě jednati jako o svépomoci.

Nippold upírá válečnému právu mezinárodně právní charakter, ač ví, že válčení je upraveno mezinárodním obyčejem a že jeho pravidla jsou dokonce kodifikována. Na příklad haagská mírová konference, o jejíž normotvorné pravomoci v oboru mezinárodního práva není sporu, usnesla se na konvenci o z á k o n e c h a zvycích války pozemní za tím účelem, aby je, jak sama praví, blíže vytkla a upravila. Pokud pak jsou v konvenci mezery, »až do sestavení úplnějšího válečného zákoníku« má býti v takových případech obyvatelstvo i válčící pod ochranou vládnoucích zásad mezinárodního práva. Vůbec všechny kodifikační pokusy jednají s předpisy o válčení jako s mezinárodním p r á v e m. Také ženevská konvence v čl. 4. mluví o »válečných zákonech«. Z toho je zjevno, že mezinárodní praxe považuje normy upravující válčení za normy mezinárodního práva.

Stav míru je ovšem mezi dvěma státy s t a v e m n o r m á l n í m, protože válka může býti vždy jen stavem dočasným a je vedena za tím účelem, aby byl (skutečně nebo zdánlivě) zabezpečen mír. Nazývati však mezinárodní p r á v o m í r o v é »mezinárodním právem normálním«*) v protivě ku právu válečnému, které je tak sníženo na mezinárodní právo abnormální, je zcela neprávnické a nemá opory ani v textech ani v mezinárodní praxi. I zde směšuje Nippold historickou nebo sociologickou skutečnost míru s právními předpisy řídícími vztahy států v míru, jako jinde směšuje válku s právem válečným a toto zase s právem na válku.

Nelze také s Nippoldem souhlasiti, že jedině v míru je myslitelná zákonná autorita ve vzájemných vztazích států. Je ovšem pravda, že když stát opustil formy mezinárodních styků právem mezinárodním řízených, nedbá předpisů o smírném vyřizování sporů, podnikne to, co právo mezinárodní nejvíce zakazuje, t. j. vyšle svoje vojíny na území cizího státu a poškozují občany toho státu na těle i majetku — o takovém státu, jenž nedbá nejvážnějších pravidel mezinárodního práva mírového, lze míti za to, že nebude dodržovati ani mezinárodní právo válečné; protože, zvítězí-li, nikdo se mu to neodváží vyčítati, a bude-li poražen, tu nemůže nic ztratiti, ježto bude musit přijmouti každou podmínku. Ale nelze z toho s Nippoldem usuzovati, že soustavné spojování mezinárodního práva válečného a mezinárodního práva »normálního« bude míti jen ten výsledek, že nedůvěra vztahující se k právu válečnému, se přenese i na normální právo mezinárodní (t. j. na právo mírové). Neboť ať se přiházejí ve válkách jakákoli porušení mezinárodního práva válečného, nejpříkřejší porušení od sa-

*) Jak to činí Nippold: *The development of International Law after the World War*, str. 8.

*) L. Oppenheim, I. c. II. str. 61 (§ 54).

mého počátku války se vždy týkají mezinárodního práva mírového; ba možno říci, že válčící neuznává vůbec, nebo aspoň nedbá, mírového práva mezinárodního, ať se týká nepřítelova území, vod, vzduchu, občanstva, práva legačního, smluvního či jiného. Proti tomuto naprostému nedbání práva mírového ve všech moderních válkách naopak četné komplexy práva válečného byly dodržovány — jako ženevská konvence, mezinárodní práva zajatců, ustanovení o parlamentářích, o vyslancích nepřátelského státu u protivníka akreditovaných a pod.

Ta skutečnost vyvrací úvahu dříve nastíněnou a ukazuje, že soudíc z rozsahu porušování a přímo zneužívání různých předpisů mezinárodního práva bylo by to právě ono »normální« mírové právo, k němuž by se měla nésti nedůvěra, neboť je to ono, které, považováno za páteř mezinárodního života, v dobách nejkritičtějších — ve válce — přestává fungovat, ať už na místo něho nastupuje mezinárodní právo válečné, jak učí věda mezinárodního práva anebo hrubá svépomoc, jak se snaží dokázati Nippold.

Z téhož důvodu pak je klamná Nippoldova myšlenka, že vědeckým zpracováním mezinárodního práva mírového a odkazováním mezinárodního práva válečného za hranice výjimečné svépomoci se dosáhne toho, že rozvoj půjde ve prospěch práva a proti svépomoci.

I kdyby se podařilo prohlásiti zákonně válku za mezinárodní zločin, zůstane tu vždy její možnost a v případě této možnosti vždy bude lépe, aby vztahy válčících byly řízeny určitými pravidly, o něž by se mohli opřít i neutrálové, než aby vypuknutím války nastal bezprávný stav, ve kterém by bylo vše dovoleno a kde by bylo možno spoléhati jen na hrubou sílu. V tom směru lze zcela souhlasiti se slovy Lisztovými*): Důsledné pojmání, že válka vytváří souhrn práv a závazků mezi válčícími navzájem a mezi válčícími a neutrály, prospěje k poměrně značnému zmírnění válečných hrůz.

Nový vyrovnávací řád.

Fr. Brandstiller.

Oba vyrovnávací řády, platné na území Československé republiky, byly vydány ve válečné periodě a to rakouský jako císařské nařízení ze dne 10. prosince 1914 č. 337 ř. z. a uherský jako ministerské nařízení ze dne 25. listopadu 1915 č. 4070 — 1915 M. E. Nebyly však vyvolány mimořádnými poměry válečnými, ale byly již vypracovány a připraveny v letech předválečných. Rakouský vyrovnávací řád byl pak vydán zároveň s řádem konkursním a odpůřcím.

*) Fr. v. Liszt, »Mezinárodní právo« (Všehrd 1906), str. 167.